

Мисливство у музейних експозиціях німецької Саксонії: пам'ятки матеріальної культури, твори мистецтва, природоохоронний контекст

Надія Кравченко

Наукова співробітниця відділу інформаційно-музейної діяльності Національного військово-історичного музею України, 01021, вул. М. Грушевського, 30/1, м. Київ, 01021, Україна, ORCID: 0000-0001-9739-4859, e-mail: nadiia.v.kravchenko@gmail.com.

Стаття присвячена тематиці експонування пам'яток мисливської культури у музеях Саксонії, змінам концептуального підґрунтя у створенні таких експозицій. Екологічна риторика зумовила еволюцію образу мисливства у музейній галузі. Зібрання різноманітних цінностей, зброї та мисливських трофеїв мало свідчити не про домінування людини над навколишнім середовищем, а про один з різновидів її взаємодії з ним. Саме тому такі музеї перетворились в освітні осередки, де окрім знайомства із пам'ятками мисливської культури можна дізнатись більше про спосіб життя диких тварин, антропогенний вплив на зміну ландшафтів і т.д. У тих музеях, що спеціалізуються зокрема на експонуванні предметів декоративного мистецтва, представлені до огляду найбільш цінні експонати та подекуди невеличкі шкіци з їх історії. Натомість в установах, де створені мисливські експозиції, історія мисливства представлена більш різнобічно присутня вагома освітня складова, а також більше експериментують з новітніми технологіями.

Ключові слова: мисливство, музеї, Німеччина, Саксонія, мистецтво, зброя, мейсенська порцеляна, XVI-XVIII століття.

Мисливство як промисел є одним з найдавніших занять людства, що досить довгий період мало значення як частина господарства, та пізніше втратило цю свою роль на користь галузей відтворювального господарства. Змаління ваги мисливства як господарського заняття спричинилося до постання як окремого явища мисливської культури, матеріальний вимір котрої можливо вивчати за експозиціями сучасних музеїв.

Кількість пам'яток, пов'язаних із ловецтвом чи тих, створення яких ним натхненне, значно зросла з XVI по XX ст. За ці кілька століть мисливство поступово проникало у повсякденне життя дедалі більшої кількості осіб, тож чимало предметів, котрі раніше могли б бути пам'ятками декоративного мистецтва, ставали дедалі більш поширеними, а отже — утилітарними. Найперше йдеться про еволюцію та масове поширення вогнепальної та холодної мисливської зброї, дизайн якої з часом став більш аскетичним. Зброя належить до тих матеріальних пам'яток, котрі найчастіше ілюструють провадження мисливства ранньомодерного періоду, адже збереженість мисливських сумок чи одягу є радше чимсь винятковим. Та водночас у даний період з'явилося чимало творів мистецтва, присвячених даній тематиці, які отримали значне поширення завдяки книгодрукуванню протягом XVI – XVIII ст.

Матеріальний вимір мисливської культури значно простіше досліджувати, якщо йдеться про XVIII – поч. XX ст., позаяк кількість та різноманіття таких пам'яток ставало дедалі більшим. Мисливські сюжети з'явилися у декорі меблів, годинників, кришталевого посуду, металевих таць та кухлів і т.д. (Кравченко 2021, с. 211) У контексті дослідження історії мисливства в музейній сфері Німеччини на прикладі Саксонії, безумовно, на увагу заслуговує мейсенська порцеляна з фауністичними сюжетами. У цей же час в Саксонії при дворі курфюрста була мода на пишні барокові полювання, де було чимало місця для інсценування, а це

потребувало значної координації відповідальних за їх організацію. Тож відповідно, збільшилось розмаїття сигналів ріжків, як і їх різновидів (ріжок XVIII ст. міг бути більш подібним до невеличкої валторни), а їх сигнали стали частиною симфонічної музики.

XIX століття – поч. XX ст. стали періодом демократизації мисливства, коли мода на інсценувані великі полювання, значні за розмірами полотна із зображеннями трофеїв минула. Натомість більш масовою стала тематична література, адже зросла кількість природознавчих знань, зокрема зоологічних. Зображення полювання у I половині XIX ст. стало більш сентиментальним, що було цілком у стилі переважаючого тоді романтизму; пізніші твори більш реалістичні. Цей період позначився значним підняттям рівня знань про лісові екосистеми та розвитку лісництва, що значно вплинуло на зростання тематичної фалеристики. Мисливство у часи імперій мало й колоніальний вимір, адже полювання колонізаторів у колоніях імперій було дорогим задоволенням, що мало хижацький характер. Це, безумовно, вплинуло на різноманіття мисливських трофеїв, адже фантазійні полювання на екзотичних звірів з африканської савани, які з'являлись на гравюрах XVII ст., стали реальністю.

Здається, хижацький стиль провадження мисливства досяг свого піку в першій половині XX ст., про що нагадують світлини із виставок трофеїв цього періоду. Натомість у II половині XX ст. поступово виникають екологічні рухи, змінюється розуміння етичності провадження мисливства у європейських суспільствах. Це призвело до кризи музеїв мисливства у Німеччині у 90-х рр. минулого століття, що на той час видавались надмір консервативними та не відповідали суспільним запитам. Їх відвідуваність на той час була зовсім невисокою, тож постало питання щодо їх майбутнього як окремих інституцій. Такі музеї чи тематичні виставки у Німеччині не були і не є чимсь поодиноким, з огляду на збереженість значної кількості

пам'яток палацової та замкової архітектури, тематичних зібрань і т.д. Окрім загальних етичних питань, пов'язаних з експонуванням мисливських трофеїв, йшлося і про відверто дражливі питання. Наприклад, частиною фондового зібрання мюнхенського Музею мисливства та рибальства є мисливські трофеї, здобуті представниками нацистської верхівки. Тож перед музейними співробітниками постало питання, чи має значення особистість мисливця, що саме варто вказувати в етикетажі і чи вказувати взагалі, і чи можливо не варто такі артефакти експонувати в принципі.

Згадана вище інституційна криза мисливських музеїв спричинила дискусії про те, чи не варто було б розділити такі зібрання на зоологічну та мистецьку частини, і, відповідно, передати ці одиниці зберігання музеям природничого чи мистецького спрямування. Опоненти ідеї про розподіл зібрань цілком обґрунтовано зазначали, що тематична жанрова колекція мистецтва «загубиться» в звичайному музеї мистецтва, і ці твори матимуть значно менші шанси бути представленими до огляду (Reiterer 1995, S. 381). Приблизно те саме можна було б сказати і про зоологічні зібрання. Задля представлення цієї частини зібрання було вирішено змінити панівний підхід до нього, аби змістити фокус із власне трофеїв на описи ареалу проживання звірів, їхнього місця в екологічних ланцюжках, інтерактивних додатках, оповідях, чим займаються нині лісники, і що таке мисливствознавство і т.д.

Тренди щодо оформлення експозицій, присвячених мисливству, мають пряму залежність від того, якою є сучасна історіографія дослідження цієї тематики. Останні кілька десятиліть переважають соціальні дослідження історії мисливства, культурні, дослідження з ухилом в історію природокористування. Вони мимоволі стають частиною екологічного дискурсу, а їх результати можуть використовуватись у дискусіях щодо впливу етики на провадження мисливства чи необхідності законодавчих обмежень в цій

сфері. Водночас йдеться й про те, аби науковці, обираючи такі дражливі теми для дослідження, достатньо уваги приділяли етичності опису їх результатів, аби ці праці не могли видатись виправданням хижацького ставлення до природи.

Тематичні розділи та окремі вітрини з мисливським спорядженням

Мисливство у сучасних німецьких експозиціях має різні вияви. Найчастіше йдеться про тематичні вітрини, де розміщені дороговартісні мисливська зброя та спорядження мисливця. У виставковому просторі Замку-резиденції (*Державні зібрання мистецтв у Дрездені (SKD), філія*) зокрема в оновленій у 2021 році Збройовій галереї мисливська тематика дуже помітна. Перш за все, знайомі в історіографії історії декоративного мистецтва та зброезнавства є два мисливські гарнітури, пов'язані з персоною саксонського курфюрста Йоганна Георга I (роки правління 1611–1656 рр.). Пристрасному мисливцю їх подарував брат, саксонський курфюрст Крістіан II, на Різдво у 1607 і 1608 рр. Мова йде про холодну зброю та необхідне устаткування мисливця (сумки, порохівниці, повідки для собак, etc), оздоблені смарагдами та емаллю, бірюзою (рис. 1) і перлами (Schöbel, Schaal 1987, S. 74). Окрім каменів, у декорі присутні флористичні орнаменти, ініціали дарувальника, геральдика курфюрстів. Смарагдовий гарнітур потрапив на фронтиспіс трактату про полювання, виданого у 1647 р. Йоганном Георгом I. Дрезденські пейзажі, разом із сюжетами із полювання присутні на накидці на плечі, що належала курфюрсту, і була пошита та вигаптувана для нього у 1611 році.

Чимало зразків мисливської вогнепальної зброї, у декорі якої помітні фауністичні та власне мисливські сюжети, нині є частиною експозиції згаданої вище Збройовій галереї. Йдеться як про рушніці XVII–XVIII ст., створені дрезденськими майстрами, так і про придбані курфюрстами іноземні, наприклад, богемські. Колекція старожитностей, що стала підґрунтям

Рис. 1. Деталі оформлення мисливського гарнітуру з бірюзою, що належав курфюрсту Йоганну Георгу I, Замок-резиденція, Державні зібрання мистецтв у Дрездені. Фото авторки, серпень 2023 р.

Fig. 1. Details of a turquoise hunting set belonging to Elector Johann Georg I, Residence Castle, Dresden State Art Collections. Photo by the author, August 2023.

для створених пізніше Державних зібрань мистецтв у Дрездені, веде свої витoki формування від зібрань саксонських курфюрстів XVI–XVII ст. Спорядження мисливця, що зокрема цікавився соколиним полюванням, є частиною зібрання Кабінету знарядь праці, сформованого у часи Йоганна Георга I. Так, чи не найбільш давня частина колекції, що сформувалась кілька сотень літ тому, є частиною сучасної музейної експозиції, і мисливське устаткування займає у ній помітне місце. Прикметно, що коментарі до тематичних вітрин виконують не лише власне інформаційну роль, а й демонструють тяглість традицій колекціонування цінностей саксонськими правителями.

Філією SKD є Музей саксонського народного мистецтва, розташований у ренесансній будівлі

колишнього мисливського двору. Його експозиція присвячена предметам ужиткового мистецтва та святковим традиціям місцевих німців та сербів-лужичан, тож мисливські артефакти окремішньо не артикульовані. Про давнє призначення будівлі нагадує невеличкий монумент біля входу в будівлю — скульптура мисливця з песиком (Willkom 2020, S. 77).

У експозиції саксонського ренесансного замку *Хартенфельс у місті Торгау* мисливська тематика також достатньо помітна, хоч і не є виокремленою як розділ експозиції. Музейна експозиція сконцентрована навколо реконструкцій побуту власників-курфюрстів, їх біографій, її органічною частиною стали оригінальні відреставровані фрески Лукаса Кранаха Старшого. Із усіх музеїв, про котрі йтиметься у даному невеликому дослідженні, експозиції замку Хартенфельс видаються найбільш сучасними завдяки активному використанню 3D-технологій. Підрозділи SKD надали музею для експонування оригінальні пам'ятки кін. XVI–XVII ст., а саме подібні до вищезгаданих рушниць (рис. 2), скляний кухоль із ловецьким сюжетом, зразки трофеїв із полювання на оленя. Окрема зала присвячена історії полотен Лукаса Кранаха Старшого «Полювання біля замку Торгау на честь Фердинанда I» (1545 р.) та подібного полотна, адресованого його попереднику Карлу V, та написаного роком раніше. На обох картинах помітними є обриси фортеці, та на першому плані показане полювання на оленів. Сюжети полотен були фіктивними, проте твори були дипломатичним дарунком Габсбургам, і нині зберігаються в художніх музеях Мадрида та Відня.

Полювання як побічна тема стисло розкрите у військово-історичній експозиції музею в чотирьохсотлітній *фортеці Кьонігштайн*. Її центральною темою є власне історія замку, розміщеного високо на скелі над однойменним містом. Саксонські курфюрсти організовували у XVII ст. полювання неподалік замку. Одне із них, а саме Йоганна Георга I, потрапило на

Рис. 2. Вітрина зі зброєю з коловими замками в замку Торгау-Хартенфельс. Майстри-зброярі – Ганс Штокманн (рушниці, 1604 р.), Георг Гесслер (пістолі, 1610 р.). Фото авторки, серпень 2023 р.

Fig. 2. A showcase of weapons with wheel-locks in the Torgau-Hartenfels Castle. Armourers Hans Stockmann (shotguns, 1604) and Georg Hessler (pistols, 1610). Photo by the author, August 2023.

полотно невідомого художника, написане опісля 1617 р. (потребує реставрації) (рис. 3). Захоплення курфюрста мисливством стало темою окремого інформаційного стенду, на якому фігурував згаданий вище фронтиспіс його книги про мисливство. Частиною експозиції зали про історію замку у XVII ст. є холодна, вогнепальна та стрілецька зброя цього періоду, а також порохівниці, портретний живопис.

Невід'ємною частиною історії побутування мисливства у Саксонії є *палац Губертусбург*, поруч із Вермсдорфом, збудований за ініціати-ви Августа II Сильного. Курфюрста та польського короля не вдовольняв невеличкий ренесансний палац у центрі містечка, тож він ініціював будівництво значно більш помпезного

Рис. 3. Картина невідомого художника «Полювання на Ельбі поблизу фортеці Кьонігштайн». Полотно, олія, після 1617 р. Фото авторки, листопад 2023 р.

Fig. 3. Painting by an unknown artist 'Animal Hunt on the Elbe River near the Königstein Fortress'. Oil on canvas, after 1617. Photo by the author, November 2023.

комплексу. Проте історія Губертусбургу, названого на честь французького святого-покровителя мисливців (Syndram 2013, S. 126), зазнала докорінних змін у зв'язку з Семилітньою війною, під час якої він зазнав руйнацій та грабунків. Наступні саксонські курфюрсти та королі не відчували потребу в утриманні такої величезної мисливської резиденції, тож деякий час роль заміської мисливської резиденції виконував згаданий вище невеличкий палац у Вермсдорфі (Kunze 2019, S. 45). У палаці в різний період діяли медичні та освітні установи, були в'язниця та порцелянова мануфактура. У 1990-х рр. шпиталь для осіб з ментальними захворюваннями переселили, тож розпочалася санація палацу, відбулись археологічні дослідження. Наразі замковий фасад повністю відновлений, проте всередині будівлі оздоблювальні роботи ще не закінчені через брак коштів (Säuberlich 2006, S. 176).

Частина площі палацу використовується для тимчасових виставкових проєктів. Влітку 2023 р. у Губертусбурзі діяв створений за

ініціативи SKD концептуальний виставковий проєкт «Vergissmeinnicht» («Забудьмоєне»), присвячений відрефлексованим (чи не зовсім) спогадам про палацовий комплекс, особистостям, чиї життєписи пов'язані з ним, темі осмислення людиною життя і смерті та того, що ж змушує нас пам'ятати про минуле. У загальний наратив проєкту була вмонтована і мисливська сторінка історії палацу, а саме пам'ятки, що слугували нагадуванням про інші старіші. Це гіпсова копія початку XIX ст. прижиттєвої воскової маски власника палацу Августа II Сильного (оригінальна вважається втраченою), мушкет середини XVIII ст., складений з частин значно старіших рушниць, п'ять блакитних ваз з мисливськими сюжетами у стилі рококо, за формою дуже подібних до серії з губертусбурзьких жовтих ваз (Pietsch 2005, S. 16–17). Оригінальні вази майсенські, а ось копії-наслідування II половини XIX ст. вироблені на порцеляновому підприємстві у Дрездені або в Фрайталі-Потшаппелі. Для кураторів виставки лишилось відкритим питання підтексту створення блакитних ваз — були вони підробкою під старовину, майстерним наслідуванням з апеляцією до давніших традицій, чи замовленням, в якому враховані побажання майбутнього власника? (рис. 4)

Мисливські експозиції

Експозиції з історії мисливства створені у замках, що мають яскраву мисливську передісторію, та розташовані обабіч лісових ландшафтів. Найперше йтиметься про експозиції замку Аугустусбург, збудованого за ініціативи курфюрста Августа у 1568–1572 рр. У фортеці збереглися оригінальні фрески цього періоду авторства дрезденського придворного художника Генріха Гьодінга, на яких зображені зайці у людській подобі за різноманітними людськими заняттями. Цей цикл має назву «Перевернутий світ». Фрескове оздоблення присутнє на декількох поверхах — у ньому, окрім згаданих тваринок, помітною є геральдика власників, орнітофауна, додаткове оздоблення у вигляді

Рис. 4. Блакитні вази за ескізом Хелени Вольфсон, експонати тимчасової виставки «Забудь / Моє / Ні» у замку Губертусбург, фото — вересень 2023 р. Колекція Державних зібрань мистецтва у Дрездені (SKD). Дрезденська порцеляна або Фабрика Карла Тіме у Фрайталі-Потшаппелі, після 1850 р. Фото авторки, вересень 2023 р.

Fig. 4. Blue vases based on a sketch by Helena Wolfson, part of the temporary exhibition 'ForgetMeNot' at Hubertusburg Castle, photo — September 2023. Dresden porcelain or Karl Thieme's factory in Freital-Potschappel, after 1850. Photo by the author, September 2023.

мисливських трофеїв на стінах. В Аугустусбурзі є зала, названа «горою Венери», що практично суціль вкрита фресковими розписами, що створюють ілюзію перебування серед гірського ландшафту (Kirsten 1999, S. 22–26).

Окрема зала у замку Аугустусбург присвячена мисливській історії Саксонії ранньомодерного періоду. У експозиції — рушниці XVI–XVII ст., арбалети, мисливські ріжки, кинджали, ножі і т.д., в декорі яких часом присутні флористичні та фауністичні орнаменти, геральдика династії Веттінів. Їх символічно доповнюють трофеї із полювання на оленів, старовинні дерев'яні меблі, низка скляних та керамічних

полив'яних кухлів місцевого виробництва, в оздобленні яких присутні фауністичні сюжети та геральдика Веттінів, італійська майолікова тарілка з сюжетом з античного міфу про богиню Діану та мисливця Актеона. Інформаційним тлом переважно збройової експозиції є матеріали в електронному варіанті на великому планшеті з тач-скріном. В них йдеться про саксонське законодавство ранньомодерного періоду, що стосувалось мисливства та лісокористування, цитати з мисливських трактатів даного періоду із копіями кольорових гравюр. Фоном для частини мисливських трофеїв є інформаційні матеріали в аналоговому варіанті, розміщені на кількох шарах скла, що розташованих один за одним, що створює певне відчуття об'ємності. На них відтворена мапа із додатками у вигляді гравюр та позначками, в яких селах мешканці мають ловецьку повинність — мають бути безпосередньо залученими у полювання на вовка, надавати коней для цього і т.д. (рис. 5). У окремій невеликій залі-зброярні зібрані численні зразки вогнепальної зброї, в якій переважають рушниці XVIII–XX ст., присутні мисливські хоругви XVIII ст. В експлікаціях присутній стислий переказ історії еволюції вогнепальної зброї.

Окремий великий виставковий простір (значно більший, ніж для мисливських старожитностей) виділений для зоологічної експозиції Музею мисливської- та орнітофауни регіон Ерцгебірге, що складається із 60 діорам. Поруч із вітринами розміщені розгорнуті експлікації, в яких можна дізнатись більше про місцеву фауну — опис поширення виду, харчовий раціон, період активності. Ця частина експозиції тематично поєднана з рештою завдяки додатковим експлікаціям, наприклад — про зниклі чи рідкісні види ссавців, що сталося через освоєння нових земель, полювання та економічний поступ (рис. 6).

Історія мисливського палацу в Моріцбурзі, подібно до Августусбурга, також сягає XVI ст.; проте у і половині XVIII ст. він був ґрунтовно

Рис. 5. Мапа на склі, на якій позначені мисливські повинності саксонських селян; за нею — зразки книжкової графіки та мисливські трофеї. Деталі оформлення експозиції про історію мисливства у Саксонії, замок Аугустусбург. Фото авторки, листопад 2023 р.

Fig. 5. A map on glass showing the hunting duties of Saxon peasants; behind it are samples of book graphics and hunting trophies. Details of the exhibition about the history of hunting in Saxony, Augustusburg Castle. Photo by the author, November 2023.

Рис. 6. Музей мисливської- та орнітофауни регіону Ерцгебірге, орнітологічний розділ експозиції. Замок Аугустусбург; фото авторки, листопад 2023 р.

Fig. 6. Museum of Hunting and Ornithology of the Erzgebirge Region, ornithological section of the exhibition. Augustusburg Castle; photo by the author, November 2023.

перебудований за часів курфюрстів Фрідріха Августа II Сильного та Фрідріха Августа III, які також були польськими королями. Помпезний бароковий палац наразі музеєфікований — частина експонатів походить із оригінального замкового зібрання цінностей XVIII ст., а саме мисливські трофеї (Giermann 1993, S. 13–24), художні твори та деякі меблі, інша ж безпосередньо пов'язана із SKD. Тож Моріцбург демонструє лоск епохи найбільшого розквіту Саксонії, що добігла кінця внаслідок руйнувань, завданих Семирічною війною (1756–1763 pp.).

У палаці можна побачити найбільше в світі зібрання шпалер епохи бароко. Коштовні орнаментовані шпалери прикрашають низку невеликих музейних залів, де також експонуються портрети відомих особистостей цієї епохи, порцелянові скульптури та вазы, старовинні меблі та годинники, полотна із ловецькими сюжетами (зображення диких тварин, мисливських собак, впольованої дичини, схем полювання). У залі для більярду частиною шпалерного оздоблення є пейзажі на мисливську тематику. Проте найбільш помпезний вигляд має оздоблення зали, для оформлення якої використали сюжети з античної міфології, пов'язані з богинею Діаною (Giermann 1999, S. 9, 26–27).

Помітне місце в оформленні експозицій музею в замку Моріцбург займає майсенська порцеляна — невеличкі порцелянові фігурки із представниками ловецької фауни, собаками та й самими мисливцями (Giermann 2009, S. 47). Окрім них, в експозиції музею, зокрема у залах з бароковим шпалерним оздобленням присутні великі порцелянові скульптури звірів, наприклад дрофи чи сокола, що максимально деталізовані (Wittwer 2000, S. 13, 28) (рис. 7). Великий столовий сервіз із орнаментом у вигляді червоних драконів є частиною постійної експозиції зали для проведення заходів, частиною декору якої є велике зібрання прикрашених мисливських трофеїв. Автором цього орнаменту є художник Йоганн Грегоріус Гьорольдт,

Рис. 7. Зала у стилі саксонського бароко в замку Моріцбург. Фото авторки, серпень 2023 р.

Fig. 7. Saxon Baroque hall in Moritzburg Castle. Photo by the author, August 2023.

який поєднав у ньому естетику китайського та японського мистецтва. Ескіз та його втілення настільки сподобались Августу II, що династія Веттінів встановила монополію на замовлення посуду з таким візерунком, яка протрималась аж до 1918 р. (Pietsch 2010, S. 276) (рис. 8).

Значна увага до порцеляни в контексті музейної експозиції у Моріцбургу невинна. Секрет її виготовлення був розгаданий за ініціативи прихильника східної порцеляни Августа II, за наказом якого була створена лабораторія, в якій досліджували майсенські каолінові глини. Винахідник Йоганн Фрідріх Бьоттгер спромігся розкрити секрет її виготовлення. Перші вироби мануфактури у Майсені наслідували східні зразки, та пізніше запрошені художники та скульптори створили типові, притаманні лиш їй мистецькі форми та орнаментику.

Рис. 8. Зала для проведення заходів у замку Моріцбург. На фото — мейсенська порцеляна із декором у вигляді червоних драконів та мисливські трофеї. Фото авторки, серпень 2023 р.

Fig. 8. The event hall at Moritzburg Castle. The photo shows Meissen porcelain with red dragon decorations and hunting trophies. Photo by the author, August 2023.

Окрім мисливської компоненти, що є невід’ємною частиною внутрішнього оздоблення замку, для зовнішнього декору невисоких палацових мурів були створені скульптури із самими мисливцями і їх помічниками-собаками. На фасаді палацової будівлі присутні декоративні елементи у вигляді трофеїв з полювання на оленя. Частиною комплексу є «Фазановий замок», створений вже в II половині XVIII ст., для фазанів, на котрих було сплановане полювання із передбачуваним результатом.

Експозиції саксонського замку Лауенштайн мають більш виражену краєзнавчо-етнографічну специфіку. Замок в межах однойменного містечка має восьмисотлітню історію (Meltzer 2018, S. 30), та експонати музею датовані

переважно XIX–XX ст. Оминаючи увагою мистецьку тематику та історію східної частини Ерцгебірге, приділимо увагу її мисливсько-природознавчому компоненту. Так, у музеї створена мисливська експозиція, що охоплює місцеві традиції ловецтва поміж серединою XIX ст. і до 1945 р.; деякі пам’ятки датовані XVIII ст. або II пол. XX ст. Тож переважно йдеться вже про той період, коли мисливство стало масово присутнім у матеріальній культурі, і лишило по собі чимало слідів. Окрім вже звичних зброї та спорядження ловецтва, у музейній експозиції присутні ціла низка посудин зі скла із фауністичними сюжетами, дерев’яні різьблені у місцевому стилі, мисливські трофеї та опудала диких тварин, подібний до невеличкої валторни мисливський ріжок, бінокль, невеликі

Рис. 9. Невелика мисливська зала у замку Лауенштайн. Фото авторки, вересень 2023 р.

Fig. 9. A small hunting hall in Lauenstein Castle. Photo by the author, September 2023.

тематичні полотна, численні фотографії з полювань, мисливська хоругва, книга-записник мисливця та листівка, нагороди (рис. 9).

Поруч із цією залою розташовані інші експозиції на природознавчу тематику. Зала про флору та фауну регіону виглядає досить консервативно — діорами на зоологічну тематику, інформаційні матеріали, створені за допомогою трафаретів. Проте дана експозиція була оновлена за допомогою інтерактивних елементів — записів голосів диких тварин, які можна було почути натиснувши на відповідні кнопки на спеціальній панелі. Натомість інша зала, присвячена змінам ландшафтів у зв'язку з економічним та промисловим поступом, цілком сучасна на вигляд завдяки подачі інформаційних матеріалів на дану тему.

Хронологічна канва створює фон для пояснень явищ економічного характеру, новацій у сфері провадження сільського господарства та їх реалізацію у східній частині Ерцгебірге (рис. 10). Невеличкий відокремлений простір із панорамним фото лугової рослинності та відповідним звуковим рядом демонструє розмаїття комах, що є частиною цієї екосистеми. В межах музейного комплексу розташована соколярня, котра є символічним продовженням давніх традицій полювання із хижими птахами, що існували тут кілька століть тому, за знайшли своє відображення у місцевих легендах.

Підсумовуючи, варто зазначити, що мисливська тематика у саксонських музеях має вкрай різні прояви — від традиційних (експонування шедеврів декоративного мистецтва) до

Рис. 10. Антропогенний вплив на зміну ландшафтів у регіоні Ерцгебірге. Експозиція замку Лауенштайн, фото авторки, вересень 2023 р.

Fig. 10. Anthropological influence on landscape change in the Erzgebirge region. The Lauenstein Castle exhibition, photo by the author, September 2023.

абсолютно новаторських (місцю мисливства у спогадах, осмислення ступеню оригінальності копій за мотивами). Безумовно, розмаїття способів представлення даної теми притаманне Німеччині як країні, в музейних зібраннях якої збереглося чимало відповідних музейних одиниць зібрання, і де вона є помітною з історіографічної точки зору. В Україні, де ловецтво наразі малодосліджене, а в мисливської культури було менше проявів, вона скоріше має шанс на представлення у контексті виставкових проєктів про взаємодію людини з природою — на межі природничих наук, археології та етнології. Тож плануючи реекспозицію традиційних «відділів природи» у краєзнавчих музеях, варто все ж пробувати застосовувати міждисциплінарний підхід, зважати на нові віяння зі сфери екологічної освіти, додавати більше інформаційних матеріалів, і за можливості — інтерактивних елементів.

Література

Кравченко Н. 2021. Мисливство в експозиціях українських музеїв: історія та сучасність. Науковий вісник Національного музею історії України. Матеріали щорічної наукової конференції Національного музею історії України (2020 р.): статті, публікації, повідомлення, 7, с. 208–217.

Delang, S. 2008. Schloss Hartenfels in Torgau. Leipzig: Ed. Leipzig.

Giermann, R. 1993. Die Geweihsammlung Augusts des Starken im Schloß Moritzburg. Moritzburg: Schloß Moritzburg.

Giermann R. 1999. Sehnsucht nach Arkadien: die Monumentalmalereien August des Starken im Schloss Moritzburg. Dresden: Druckhaus.

Giermann R. 2009. Meissener Porzellan im Schloss Moritzburg: vom Heiligen Hubertus und einem Tête-à-Tête. Dresden: Sandstein.

Kirsten M. 1999. Schloß Augustusburg. München [u.a.]: Dt. Kunstverlag.

Kunze J. 2019. König Albert und das Alte Jagdschloss zu Wermsdorf. Beucha; Markkleeberg: Sax-Verlag.

Meltzer, G. 2018. Lauenstein — eine Bergstadt mit Geschichte: ein Begleitheft zum Historischen Pfad durch Lauenstein und gleichzeitig der Versuch einer kurzgefassten Chronik der ehemaligen Bergstadt. [Altenberg]: Im Eigenverlag des Osterzgebirgsmuseums Schloss Lauenstein.

Pietsch U. [hrsg.]. 2005. Porzellan Parforce : jagdliches Meißner Porzellan des Jahrhunderts. München: Hirmer.

Pietsch U. [hrsg.]. 2010. *Triumph of the Blue Swords : Meissen porcelain for aristocracy and bourgeoisie 1710 – 1815*. Leipzig: Seemann Henschel.

Reiterer E. M. 1995. Tradition ist geerbte Vernunft (Jagdgeschichte für alle). In: Łowiectwo w tradycji i kulturze : międzynarodowe sympozjum, Pułtusk'94 = La chasse dans la tradition et la culture = Die Jagd in der Tradition und Kultur. Warszawa : Łowiec Polski.

Roth H. 1992. Vom Jagen. Moritzburg: Museum Schloß Moritzburg.

Schöbel J., Schaal D. 1987. Historisches Museum. Dresden: Staatliche Kunstsammlungen Dresden.

Syndram D. [hrsg]. 2013. Die königliche Jagdresidenz Hubertusburg und der Frieden von 1763. [Dresden]: Ed. Sächsische Zeitung.

Säuberlich E. (Bearb.). 2006. 800 Jahre Wermsdorf [1. Aufl.].
Beucha: Sax-Verlag.

Willkomm H.-D. [Verf.]. 2020. Jagdschlösser im Osten Deutschlands : Mecklenburg-Vorpommern, Brandenburg/Berlin, Sachsen-Anhalt, Sachsen und Thüringen ; ein Reise-führer. Grevesmühlen: NWM-Verlag.

Wittwer, S. 2000. Ein königlicher Tiergarten : Tiere aus Meißner Porzellan. Zwolle: Waanders.

References

- Kravchenko N. 2021. Myslyvstvo v ekspozytsiiakh ukrains'kykh muzeiv: istoriia ta suchasnist'. Naukovyj visnyk Natsional'noho muzeiu istorii Ukrainy. Materialy schorichnoi naukovoï konferentsii Natsional'noho muzeiu istorii Ukrainy (2020 r.): staty, publikatsii, povidomlennia, 7, s. 208–217 (in Ukrainian).
- Delang, S. 2008. Schloss Hartenfels in Torgau. Leipzig: Ed. Leipzig.
- Giermann, R. 1993. Die Geweihsammlung Augusts des Starken im Schloß Moritzburg. Moritzburg: Schloß Moritzburg.
- Giermann R. 1999. Sehnsucht nach Arkadien : die Monumentalmalereien August des Starken im Schloss Moritzburg. Dresden: Druckhaus.
- Giermann R. 2009. Meissener Porzellan im Schloss Moritzburg : vom Heiligen Hubertus und einem Tête-à-Tête. Dresden: Sandstein.
- Kirsten M. 1999. Schloß Augustsburg. München [u.a.]: Dt. Kunstverlag.
- Kunze J. 2019. König Albert und das Alte Jagdschloß zu Wermsdorf. Beucha; Markkleeberg: Sax-Verlag.
- Meltzer, G. 2018. Lauenstein - eine Bergstadt mit Geschichte : ein Begleitheft zum Historischen Pfad durch Lauenstein und gleichzeitig der Versuch einer kurzgefassten Chronik der ehemaligen Bergstadt. [Altenberg]: Im Eigenverlag des Osterzgebirgsmuseums Schloss Lauenstein.
- Pietsch U. [hrsg.]. 2005. Porzellan Parforce : jagdliches Meißen Porzellan des Jahrhunderts. München: Hirmer.
- Pietsch U. [hrsg.]. 2010. Triumph of the Blue Swords : Meissen porcelain for aristocracy and bourgeoisie 1710 – 1815. Leipzig: Seemann Henschel.
- Reiterer E. M. 1995. Tradition ist geerbte Vernunft (Jagdgeschichte für alle). In: Łowiectwo w tradycji i kulturze : międzynarodowe sympozjum, Pułtusk'94 = La chasse dans la tradition et la culture = Die Jagd in der Tradition und Kultur. Warszawa : Łowiec Polski.
- Roth H. 1992. Vom Jagen. Moritzburg: Museum Schloß Moritzburg.
- Schöbel J., Schaal D. 1987. Historisches Museum. Dresden: Staatliche Kunstsammlungen Dresden.
- Syndram D. [hrsg.]. 2013. Die königliche Jagdresidenz Hubertusburg und der Frieden von 1763. [Dresden]: Ed. Sächsische Zeitung.
- Säuberlich E. (Bearb.). 2006. 800 Jahre Wermsdorf [1. Aufl.]. Beucha: Sax-Verlag.
- Willkomm H.-D. [Verf.]. 2020. Jagdschlösser im Osten Deutschlands : Mecklenburg-Vorpommern, Brandenburg/Berlin, Sachsen-Anhalt, Sachsen und Thüringen ; ein Reise-führer. Grevesmühlen: NWM-Verlag.
- Wittwer, S. 2000. Ein königlicher Tiergarten : Tiere aus Meißen Porzellan. Zwolle: Waanders.

Hunting in museum exhibitions of the german Saxony: artefacts of material culture, works of art, environmental protection context

Nadiia Kravchenko

Researcher at the Department of Information and Museum Activities of the National military history museum of Ukraine, M. Hrushevsky str., 30/1, Kyiv 01021, Ukraine, ORCID: 0000-0001-9739-4859, e-mail: nadiia.v.kravchenko@gmail.com.

The article is devoted to the study of the representation of hunting in the museum exhibits of Saxony. Since the culture of hunting was very developed in the German states in the Early Modern Period, its artefacts occupy a prominent place among museum items.

With the rethinking of the attitude towards the environment, the popularity of environmental movements has led to significant changes in museum exhibitions about hunting. While in the past they were aimed at demonstrating the results of successful hunts, now they have a pronounced natural history orientation. Hunting palaces turned museums now have a rather different goal - to show hunting as a part of an everyday life of past ages. The variety of abovementioned artefacts, the ways in which they are displayed, and understanding their place within the framework of German exhibition projects deserve separate coverage. Its results may be useful for employees of Ukrainian museum institutions who are planning to rework exhibitions of natural history departments.

Within the framework of this small study, a conditional division of museums was created, between those where hunting is present as one of the topics of a permanent exhibition or temporary exhibition, and those centered on depicting the history of hunting from a certain angle. The exhibitions of the State Art Collection in Dresden, Hartenfels Castle, Königstein Fortress contain artefacts related to the history of hunting and its reflection in art. Indirectly, this topic was present in the conceptual exhibition project dedicated to memories, which took place in the Hubertusburg hunting castle in 2023. A holistic image of hunting in the Baroque era is presented in the Moritzburg Palace museum. On the other hand, the exhibitions of the Augustusburg and Lauenstein castles are aimed at presenting the history of hunting in the past, as well as the ecological component of nature management.

Keywords: hunting, museums, Germany, Saxony, art, weapons, Meissen porcelain, 16th-18th centuries.